

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЯ

Брой 13 • год. ХСVII • 13 юли 2018 г. • цена 0,40 лв.

www.stdbg.org

проф. д.ист.н
Светлозар Елдьоров

**В ОБСАДЕНИЯ
ОДРИН ПРЕЗ
1912-1913
ГОДИНА**

стр. 5 и 6

ЧА. КОР. ПРОФ. ДФН ВАСИЛ ПРОДАНОВ: ОЧАКВАНИЯТА ЗА СВЕТЛО НЕОЛИБЕРАЛНО БЪДЕЩЕ НАПЪЛНО СЕ СРИНАХА

Чл. кор. проф. дфн Васил Проданов е преподавател в УНСС. Бил е главен секретар на Българското философско дружество (1978–1989), директор на Института за философски науки (1988–1992) и на Института за философски изследвания към БАН (1995–2010 г.). Автор на стотици научни публикации, излезли в България, САЩ, Русия, Германия, Франция, Испания, Холандия, Полша и много други страни в света. Автор на 22 книги. Специализирал е във Великобритания и Унгария. Бил е гост професор в САЩ и Русия. В момента е директор на Тракийския научен институт

– Проф. Проданов, във Ваши публикации споделяте, че навсякъде в света, сегашната неолиберална глобализация е в криза. Има ли вълна на преосмисляне на неолибералните ценности и на какво се дължи тя?

– Такава тенденция има. Оценката не е само моя, а на много международни наблюдатели и анализатори. И най-авторитетните списания в света, които през последните години анализират този процес, установяват тенденции към деглобализация, към връщане към националната държава.

От 2008 г. насам, след финансовата криза, се увеличиха не само гласовете, че такава тенденция има, но се увеличиха гласовете за криза на неолибералния капитализъм. Хора, които

преди това го подкрепяха, големи имена в икономиката, изведнъж започнаха да го критикуват и да установяват силни негови противоречия. Най-популярният пример е известният американски политически мислител Франсис Фукуяма. Той беше задал като че ли посоката на развитие на човечеството през 1989 г. с една статия – „Краят на историята“. В нея казваше, че човечеството е стигнало най-висшия си етап, като дава за пример съвременния капитализъм и либералната демокрация, изпълнени в модела на САЩ. Същият този политически философ, след кризата през 2012 г., написа статия „Бъдещето на историята“. Даде и интервю, озаглавено „Къде са левите да вдигнат въстание?“. В тази пуб-

ликация той твърдеше, че китайските лидери вземат по-рационални икономически решения, отколкото американските. Че в САЩ републиканската партия обслужва олигархията, а Обама – единият процент най-богати. След като там беше избран и дойде на власт Доналд Тръмп, Фукуяма написа серия от работи, силно песимистични за развитието на САЩ. А изборът на Тръмп за президент се разглежда като един от синдромите на кризата на неолибералния капитализъм не къде да е, а в страната хегемон, задаваща посоката на глобалното развитие, предлагана като модел на целия останал свят.

– Какви са измеренията на тази криза?

– Ще отбележа най-важните от тях. Тя подчини

най-напред всички сфери на пазарното функциониране. Голяма част от това, което принадлежеше на държавата, особено в сферата на инфраструктурата, образованието, здравеопазването, сигурността, в различна степен в различни страни бе приватизирано. (В САЩ дори част от затворите станаха частни и това е страната с най-много затворници в света днес, повече. Даже затворниците в частни затвори отиват на работа за частни корпорации. Тези затворници през последните години се движат между 2 млн. и 200 хил. и 2 млн. и 400 хил. човека. Затова някои автори говорят за неолиберален ГУЛАГ).

Най-същественото е, че държавата загуби редица от възможностите за регулация, които имаше на предходни етапи. Капиталът се глобализира. Според данни на Световната банка през 2016 г. от 100-те най-големи икономики в света само 31 са на държави, а 69 са на транснационални корпорации. Този глобализиран капитал излезе от контрола на държавите и голяма част от него не се облага, особено този на транснационалните компании. Поради започнаха да намаляват приходите от т. нар. преки данъци, започнаха да се пръска по шевовите предходните социални системи. За да се задържат нещата, трябва да се вземат заеми. Започна усилено задлъжняване на най-развитите държави в света, при което те в нарастваща степен стават зависещи от външни фактори. В ЕС и в частност в страна като нашата, този глобализиран пазар ни лашка в различни посоки... Например, съвсем скоро излезе анализ на работодателите у нас, който показва, че сме загубили 25 млрд. лв. от кражба на човешки капитал. В този случай държавата няма даже на кого да каже и няма как да реагира... Всички ние сме ограбени с 25 милиарда от най-големия грабител и в този смисъл и престъпник в историята – глобалния пазар, но за нашите дрогираните от неолиберални идеологически празнословия политики това не съществува.

Продължава на 3-а стр.

ТРАКИЙСКИЯТ ЖЕНСКИ СЪЮЗ ЩЕ ЧЕСТВА 85 ГОДИНИ

На 30 юни т.г. в Поморие се състоя работна среща на актива на Тракийски женски съюз при Съюза на тракийските дружества в България. В срещата участваха членове на Националния съвет, председателки на тракийски дружества и на женски секции към дружествата в страната. Срещата протече при следния дневен ред: 1. Отчет за дейността на национално равнище и по места във връзка с отбелязване на 85 г. от създаване на ТЖС; 2. Подготовка за провеждане на Национален тракийски събор в с. Аврен; 3. Подготовка за провеждане на честването на 85 години от създаване на ТЖС. По точка първа се отчете и обсъди дейността на национално равнище и в отделните дружества във връзка с отбелязване на 85 години от създаване на ТЖС. Набелязани бяха и нови задачи, във връзка с предстоящото честване. За награждаване на изявени жени, деятелки на ТЖС, бе утвърдена комисия в състав: Елена Мурджева и Иванка Мечева – съпредседателки на ТЖС, Стефка Костова – зам. председател на ТЖС, Божанка Николова – председател на тракийското дружество „Лазо Лязов“ в гр. Средец и Милка Спасова – председател на тракийското дружество „Капитан Петко войвода“ в Карнобат. По точка втора от обявения дневен ред бяха обсъдени датата за провеждането на събора в с. Аврен, сценария и организационни въпроси. По точка трета се взе решение официалното честване на 85 години от създаването на ТЖС, да се проведе на 27 октомври 2018 г.

ПОЧИНА проф. Божидар Димитров

На 72 години почина бившият директор на Историческия музей проф. Божидар Димитров. Предполага се, че причината за смъртта на проф. Димитров е белодробна емболия, разкриха неговите близки. През март 2017 г. Божидар Димитров бе приет в болница със съмнение за инфаркт, след като се е почувствал зле и припаднал. Той обаче не искаше да приеме, че здравословното състояние е разклатено и продължи да работи със същото темпо.

Божидар Димитров е роден на 3 декември 1945 г. в Созопол, в семейство на бежанци от Източна Тракия.

Продължава на 2-а стр.

ДА СИ СПОМНИМ ЗА ХАЙТОВ:

Крила имат само тия, дето сърце им иска да лети

На 30 юни през 2002 г. България губи писателя Николай Хайтов.

Роден е на 15-ти септември 1919 г. в село Яврово, Пловдивска област.

След като завършва прогимназия, работи като камериер, келнер, общ работник в жп кариери край село Крумово, Пловдивска област.

През 1938 г. завършва гимназия в Асеновград, а през 1943 г. – Лесотехнически институт в София. Николай Хайтов е сред най-популярните съвременни писатели, автор на разнообразни по жанр и тематика художествени и публицистични творби.

Носител е на ордена „Стара планина“ (2000). Избран е за академик през 1997 г. от БАН. Николай Хайтов е автор на над 10 пиеси, 800 статии и рецензии. Сред най-известните му книги са „Шумки от габър“ (1965), „Диви разкази“ (1967), „Бодливата

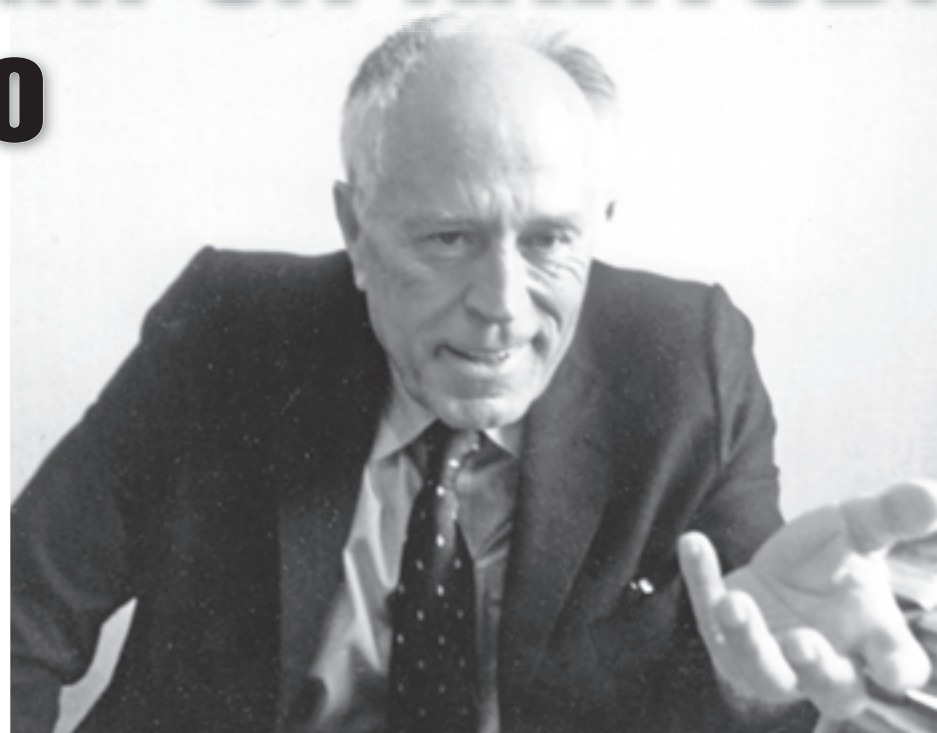
роза“ (1975), „Гробът на Левски“ (1987), „Дневници“ (1988-1990). По негов сценарий са филмите „Краят на песента“ (1970), „Козият рог“ (1972), „Дърво без корен“ (1974), „Мъжки времена“ (1977), тв сериалът „Капитан Петко Войвода“ (1981) и др. Умира на 30.06.2002 г. По сценарий на Хайтов са създадени филмите „Козият рог“, „Мъжки времена“, „Краят на песента“, „Дърво без корен“, „Орисия“, телевизионните сериали „Семейство Калинкови“ и „Капитан Петко войвода“.

Нека почетеме паметта на писателя с няколко избрани негови цитати:

„Крила имат само тия, дето сърце им иска да лети.“

„Прасето си е прасе: то не мисли какво да посее, а какво да изяде.“ – из „Диви разкази“

„Има ли майсторлък, парите сами ще

дойдат.“ – из „Диви разкази“

„Раждането го не зная как е, ала жененето беше мъчно.“ – из „Сватба“

„Левски е еманация на българщината в най-висшата ѝ форма.“

„Изтървем ли България, изтървали сме всичко.“

„Едно е да ти се иска, друго е да можеш,

а пък трето и четвърто – да го направиш.“

„Българинът има нещо общо с лисицата: точно когато я мислиш за умряла, тя хукне. Много пъти това ни е спасявало, дано и този път да ни спаси от нашите и чуждите гробари, които са се хванали вече за лопатите. Нацията ни сега е в безпътница, но не е безпътна.“

СПОРАЗУМЕНИЕ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО

На 4 юли т.г. председателят на Съюза на тракийските дружества в България Красимир Преманов и председателят на Национална асоциация Сигурност о.з. полк. Чавдар Петров подписаха Споразумение за сътрудничество между двете обществено – патриотични организации. Двете страни набелязаха мерки за съхраняване и развитие на нравствените ценности, традиции и идеали на българския народ. Ще бъдат провеждани съвместни дискусии, тематични масови прояви и други обществени мероприятия. Подчертано бе, че съвместната дейност на СТДБ и НАС придобива все по-голямо значение във връзка с тежките проблеми, с които се сблъскват българската държава и народ.

В ПРИПЕК МЕЧТАЯТ ЗА ЧЕРКВА

В родопското село Припек християни и мюсюлмани заедно празнуват Великден. През последните години голяма част от младите хора са приели Светото кръщение. Така в много от семействата вече съжителстват двете религии, но верските различия не пречат на хората да сядат заедно на празничната трапеза. Християните в Припек все още нямат църква, затова провеждат литургиите в гората.

Боян Шуманов работи в София като строител. Той и съпругата му Диана са сред първите, приели християнството в Припек. Боян казва: „Ами по-специално моите родители изповядват мюсюлманската религия. Но не ми пречат. Съгласиха се. Когато им казах, че ще се кръствам, те не отреагираха остро.“

И този Великден бащата на Боян ще бъде с децата си.

Репортер: „Младите приеха християнството. Ти как приемаш това?“

Асен Шуманов: „Нека да стават. Те са млади хора.“

Репортер: „Теб не те ли притеснява?“

Асен Шуманов: „Не, не. Абсолютно не ме притеснява. Аз съм родопчанин. Даже се радвам за тях.“

Над 1000 души живеят в Припек. Християните вече са голяма общност, но нямат църква.

Боян Шуманов: „Това е голяма болка за нас.“

Репортер: „Защо нямате църква?“

Боян Шуманов: „Ами поради липса на пари. Разрешително имаме тука едно, с което ни се позволява да си построим храм, обаче за съжаление нямаме пари.“

За новите християни в Припек се грижи отец Карамфил от Момчилград. Той също многократно е поставял въпроса за църква и християнско гробище в селото, но отговор от общинските власти в Джебел няма. Отец Карамфил, енорийски свещеник: „Всеки обича демокрацията, свободата, но трябва да даваме свобода и на различните от нас.“

След Великден още млади хора от Припек приеха Светото кръщение. <http://infocenter.bnt.bg/>

Почина проф. Божидар Димитров

Продължение от 1-а стр.

През 1959 г. завършва основното си образование в Созопол, а през 1964 г. – Механотехникума в Бургас. Работи няколко години на риболовни кораби. По-късно завършва история и археология в Софийския държавен университет, има докторат по история.

През декември 1994 г. е назначен за директор на Националния исторически музей (НИМ). През 1997–1998 влиза в конфликт с президента Петър Стоянов по повод връщането на „История славянобългарска“ в Зографския манастир. Отстранен е от поста от министърката на СДС Емма Москова през 1998 г. След 3 години е назначен отново след конкурс. През неговото управление музейната експозиция беше преместена от сградата на Съдебната палата на бул. „Витоша“ в резиденция „Бояна“.

Божидар Димитров е доктор на историческите науки, водил е две телевизионни предавания, които имат изключителна популярност, автор на десетки книги, посве-

тени на българската история. Паралелно с работата си в музея Димитров е активен политически деец най-напред на БСП, а впоследствие на ГЕРБ. Проф. Димитров е бил член на БСП. Два пъти е бил в листите за народни представители на социалистите – в Кърджали и в Шумен през 1997 и 2001 година. Като член на Висшия партиен съвет на БСП в края на 2005 година Божидар Димитров се обявява открито против решенията на ръководството на БСП. Той не подкрепя кандидатурата на Татяна Дончева за кмет на София и подкрепя независимия кандидат Бойко Борисов. Заради това е снет от поста водач на групата на общинските съветници на БСП в СОС.

Преди парламентарните избори през 2009-а напуска БСП и застава в подкрепа на ГЕРБ. На изборите е избран за народен представител, след като е издигнат от ГЕРБ за мажоритарен кандидат в Бургаски избирателен район. В първото правителство на ГЕРБ бе назначен за министър без портфейл, отговарящ за Агенцията за българите

в чужбина, Държавна агенция „Архиви“ и Дирекцията по вероизповеданията към Министерския съвет.

На 5 март 2018 година той обяви учредяването на Българско надпартийно движение „Кубрат“ (БНСК), което получи популярност в медиите като „професорското движение“. В края на април обаче стана ясно, че Агенцията по вписванията е отказала регистрация на движението заради интереси.

Човек с широка душа, забележителен историк и прекрасен приятел. Ще го запомним с редица археологически открития, както и с цветистия му език и чувство за хумор.

СЪБОЛЕЗНОВАТЕЛЕН АДРЕС

Към роднините и близките, съратниците и приятелите на проф. Божидар Димитров със съболезнователен адрес се обърнаха Красимир Преманов, председател на СТДБ и чл.кор. проф. Васил Проданов, директор на Тракийския научен институт. В него се казва:

С прискърбие и болка научихме вестта

за кончината на големия български патриот, учен и общественик проф. Божидар Димитров. Приемете дълбоките ни съболезнования от името на Съюза на тракийските дружества в България и Тракийския научен институт, чийто член на ръководството беше той. За съжаление, смъртта го отне в навечерието на осъществяването на неговата поредна патриотична инициатива в защита на онези свети ценности, с които той бе закърмен и които защитаваеше със слово и дело.

Ние високо ценим неуморните му усилия в защита на българщината – и като уважаван и високо ценен директор на НИМ, и като ярък публицист, разтърсващ с харизма и слово, и като радетел на българската памет и историческата истина в тази част на Балканите, особено в Западните покрайнини и Македония, и като наш сподвижник и борец за тракийската кауза и справедливото решение на тракийския въпрос.

Уви, България загуби един голям Българин!

Но делото му остава живо, а дирята след него – пример и повод за подражание и следване.

Поклон пред светлата му памет!

ОЧАКВАНИЯТА ЗА СВЕТЛО НЕОЛИБЕРАЛНО БЪДЕЩЕ...

Факт е също, че глобалната транснационална олигархия крие в офшорни сметки между 21 и 31 трилиона долара, което е равно на brutния вътрешен продукт на САЩ и Япония, взети заедно. Държавите все повече се обезсилват. Затова навсякъде започват да ги укоряват, че ни си вършат работата, че са корумпирани. Освен това, при намаляващата регулативна роля на националните държави следват нарастващи социално-икономически дистанции между различни региони както в по-големи общности, така и вътре в отделни страни. Например, като дистанцията между София и Северозападна България. Тя не е била в такива мащаби никога в историята, дори по времето на турското робство.

Такава периферизация, движение напред и изоставане на едни райони спрямо други има във всички страни – и във Великобритания, и в САЩ. Подобни процеси протичат и в рамките на ЕС. Това от своя страна ражда и своите политически следствия. Във Великобритания това доведе до Брекзит, в САЩ – до феномена Тръмп. В Източна Европа се появи феноменът Вишеградска четворка. Във всички държави се случва срутване на политическите системи, защото, както казах, хората са недоволни, че те не си вършат работата. Всичко това е резултат на глобализирането на пазара, при което изтичат ресурси и човешки капитал от едни региони, а това води и до нарастващо неравенство.

– **Други противоречия, които тресат глобалния капитализъм?**

– Това е нарастващата експлоатация. Голяма част от новосъздадения продукт отива у най-богатите. Последният доклад на Швейцарската банка „Кредит суиц“ показва, че 42 души днес притежават толкова богатство, колкото победната половина на човечеството.

Британският мозъчен тръст Oxfam на световния икономически форум в Давос представи пореден доклад, също със шокиращи цифри. През м.г. 82% от новосъздаденото богатство е отишло у най-богатия 1% от населението. Другите 18% е у следващите 49% по богатство, а 50 на сто не са

получили нищо или допълнително се обеднели. Тези данни показват, че, особено през последните години, неолибералният капитализъм се тресе... Даже сега по повод 200 години от рождението на Карл Маркс, се заговори за „отмъщението на Маркс“ и „завръщането на Маркс“, той отново е актуален за световните медии и похвални статии му посвещават „Ню Йорк Таймс“, „Гардиън“, „Икономист“.

Други данни показват, че общото богатство на милиардерите в света от 2010 до 2017 г. всяка година се увеличава с 13%. Паралелно с това никога досега в историята толкова бързо не се е увеличавал броят на милиардерите. Между март 2016 г. и март 2017 г. на всеки 2 дни се е появявал нов милиардер. В същото време обаче, дистанцията в заплащането е нараствала. Например, в доклада на Oxfam се казва, че има 5 големи глобални компании, които се занимават с ефектни брандове, свързани с производство на дрехи. Един висш мениджър в такава компания само за 4 дни печели толкова, колкото една шивачка от Бангладеш за целия си живот.

– **Споменатите неравенства...**

– През последните години нарастващ брой автори, икономисти, нобелови лауреати, изследват възхода на неравенството. Но дори институции като Световната банка, Международния валутен фонд започнаха да говорят за него. Обама по време на втория си мандат през 2013 г. имаше реч за „класовото разделение“ (фраза, изглеждаща опасна са нашите политици и не съм чул български премиер или парламентарист да я използва) пред американския конгрес. В него той коментира така известната американска мечта. И каза, че понастоящем вертикалната социална мобилност в Америка е сравнима с тази в Ямайка. Т.е. шансът на едно дете от бедно семейство да забогатее е еднакъв и в двете страни – под 10%. Докато шансът на дете на богати родители да постигне своята американска мечта е 67%.

Ще дам и друг пример отново със САЩ, където силно е установена тенденцията за задържане и за намаляване на доходите на хората. Там се наблюдава и увеличаване на дела на

младите хора до 35 години, които не могат да си купят жилище и все още живеят при родителите си. Друг синдром, който се отчита, е, че уж навсякъде по света се увеличава продължителността на живота на хората, заради по-добрите условия. Да, но в САЩ, а и в други страни, през последните години имаме намаляване на продължителността на живота на тези 50% от хората с по-ниски доходи и това се дължи на абсолютното им обедняване, стреса и на условията на живот.

Има и други шокиращи факти. През последните 3-4 години международна организация прави изследвания и публикува доклади за робството в света. Под робство се разбират тези хора, които изпълняват принудителен труд, например като наши продавачи, отишли да берат едни какво си в Гърция или другаде... В последния доклад се казва, че 42 млн. души по света са в робство. Това е повече отколкото в историята на всеки друг етап на човечеството.

Съществен проблем също, особено в контекста на автоматизацията, е, че се закриват, особено в индустриалната сфера, високоплатени работни места. Новосъздадените или са с ниско заплащане, или на временна трудова заетост, или на частично работно време. По този повод Тръмп се хвалеше, като навърши 1 година от своя мандат, че икономиката тръгна, безработицата била на изключително ниски равнища. Но изследванията на американските икономисти сочат, че ако през последните години са открити 9 млн. работни места, от тях над 90% са на временна и частична трудова заетост, или самонаети. Заетите на такива работни места световните икономисти наричат прекарият, т.е. хора на несигурно място, несигурни в ситуацията. Марксовият пролетариат е деградирали в прекарият.

И както вече казах, другата тенденция е за намаляване на работните места в индустриалната сфера. Този процес тече вече в целия свят. В САЩ данните показват, че най-голямата заетост през последните 15 години е в сферата на търговията. Но сега ускорено и в тази сфера тя намалява, заради нарастване на онлайн търговията и роботизацията на търговската складова база... Закриват се

молотове, а това води до тежки следствия за регионите на градовете, тъй като тези те обикновено са в предградията. Така нараства дистанцията между тях и градските центрове, увеличават се регионите с характеристики на гета. Нараства броят на бездомниците. По изнесените данни в САЩ през 2017 г. около половин

милион души са били бездомни през годината.

– **Как е у нас?**

– У нас ентусиазирано говорим колко сме добре. Обаче последните данни на НСИ сочат, че от 2007, когато влязохме в ЕС, г. до 2017 г. делът на бедните преди получаването на социални трансфери е нараснал от 40 до 44.8%. След получаването на социални трансфери е нараснал от 21.4 на 23.4%.

Пак за този период дистанцията между доходите на 20% най-богати и 20% най-бедни от населението е нараствала, през 2007 г. тя е била 6.5 пъти, а през 2017 след 10 години „път към Европа“ и консумация на „европейски ценности“ е нараснала на 8.3 пъти. Тупас се нашите управляващи и за ускореното нарастване на доходите на хората. Но какво показват данните? През 2013 г. броят на работещите бедни е бил 7.2% от заетите. През 2017 г. е 10%. При това с наличието на т.нар. конвергентни фондове. Като ги смалят или сп-

рат след 2020 г., какво ще стане?...

– **Какви са прогнозите Ви? „Накъде върви светът“, както гласи и част от заглавието на най-новата Ви книга („Системни цикли и бъдещето на историята: Накъде върви светът“, С., Изд. Захарий Стоянов, 2017 – б.а.)?**

– В тази ситуация в глобален план започна процес на деглобализация. Само през 2017 г. преките чуждестранни инвестиции в глобален план намаляват със 17 %. Тази глобална тенденция върви заедно с намаляване на международната търговия. В контекста на това е и задаваната от САЩ и Тръмп политика

ви в конфликт, от който ти имаш изгода. Факт е също, че навсякъде се работи да се увеличават военните бюджети. Тръмп за какво ли нямаше разправни с американския конгрес, но в едно нямаше проблеми. Той поиска даже по-малко пари за отбрана, но и републиканци, и демократи му дадоха повече. Американският военен бюджет тази година е най-големият в абсолютна стойност в историята, не само на САЩ, но и на човечеството. Този процес за увеличаване на разходите за отбрана е навсякъде, включително и в страните от ЕС. У нас също се поставя този въпрос.

Тенденциите могат да се обобщат от темите на двата глобални ежегодни форума, които се проведоха през последните месеци. Икономическият форум в Давос мина под надслов „Да се обединим в един разпадащ се свят“. А другият световен форум беше по сигурността и се проведе в Мюнхен. Там темата на доклада, по който започна дискусия, бе „До ръба на пропастта и обратно“. Тепърва ще видим и ще ставаме свидетели на това, какво ще направим, за да се върнем обратно.

– **Съвсем логичен тогава е погледът към консерватизма?**

– Всичко това ражда консервативната реакция. Консерваторите какво искат – старото време, спокойствието, сигурността. Искат силна държава, сигурни пространства, опити за смекчаване на противоречията със социални действия. Това е консерватизмът. Опира се на традиции, национални цивилизационни характеристики. Наблюдаваме го в най-различни форми, навсякъде по света. Тръмп казва – „Искам да направя Америка отново велика“. Ердоган иска отново да гради версия на величието на Османската империя. У нас за първи път след 1989 г. в правителството съюзници са национално-консервативни партии.

Затова дебатът по оста неолиберализъм-консерватизъм, който и Вашето издание иницира, става все по-актуален. Понеже тези проблеми се коментират в най-новата ми книга, мога да кажа, че получавам покани от доста места да говоря по нея. Това е индикатор, че по темата у нас има засилващ се интерес, много хора започват да си поставят такива въпроси. Затова и този дебат ще бъде с все по-нарастващо внимание към него. Няма как иначе да е, защото очакванията за светло неолиберално бъдеще – наричано с идеологемата „преход към демокрация“, напълно се сринаха.

НБП, Радослава РАШЕВА

ИЗСЛЕДВАНЕ ЗА БЪЛГАРСКОТО ГРОБИЩЕ В ЦАРИГРАД

Езиковецът Георги Митринов е проучил надписите на надгробията

Доц. д-р Георги Митринов от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН е роден на 25 ноември 1958 г. в китното и наситено с пребогата история с. Славеино (Карлуково до 1934 г.), Смолянско. Занимава се с изследване на родопското говорно богатство, дири етнографските белези на родопското и тракийското население, прелиства, а често и дописва историята на родния край. Изследва Среднородопската възрожденска писмена традиция, публикува материали за писмени паметници и за писмената традиция в Златоград. Публикува материали в специализирани и научно-популярни издания за българските родопски говори в Златоградско. Изследва говорите на селищата от някогашната Златоградска каза, които днес са на територията на република Гърция (с. Луджата, Сареле, Мемково, Джуванци, Угурли и др.) Над 120 публикации, голяма част от които за Златоградско. Книги: „Златоградски сборник“ (съставител),

София, 2000 г.; „Райковски дамаскин“, Смолян, 2005 г. Докторска дисертация на тема „Златоградски сборник – среднородопски възрожденски паметник от средата на XIX век“ (2003). Изготвя речник към книгата на Ефим Ушев „Златоградска народна поезия. Сборник с родопски песни от Златоградско-Неделинския район“ (София, 2002). След многобройните си експедиции в Родопите и Беломорието, и многомесечен престой в библиотеки и архиви, „материализира“ видяното и „чуто“ в повече от 120 свои публикации, вкл. и три монографии. Изтъкнатият български учен, известен на Балканите и в Западна Европа, носител на медал за заслуги в духовната сфера на община Златоград, е автор на забележителния труд „Южнородопските български говори в Ксантийско и Гюмюрджинско“. Заедно с Лучия Антонова-Василева издаде „Речник на българските говори в Южните Родопи, Драмско и Сярско“. Активен сътрудник на вестник „Тракия“.

Наскоро бе издадено в електронен вариант изследването на доц. Георги Митринов „Надписи на надгробните плочи от българското гробище в Цариград (Истанбул)“. София, 2018 година. То може да се открие в електронния сайт academia.edu – georgi.mitrov, а също на сайта на електронното списание Дзяло. Изследването е с обем от 140 страници. Включва богат снимков ма-

териал. В него е разгледана историята на самото гробище, от възникването му в началото на XX в. до днес. Основен акцент в текста са надписите на надгробията, които дават ценна информация за езиковите нагласи и ориентации на представителите на българската диаспора в Цариград за един 100-годишен период, от началото на XX до началото на XXI век. Предговорът към изданието е дело на

доц. Мария Михайлова-Мръвкарва – османит, родом от Истанбул. В него тя отбелязва, че то е навременно, предвид апетитите към това място в космополитния турски град.

Авторът разглежда надписите на надгробията, като ги обособява в различни тематични групи, според това кирилска или чужда графична система е използвана за оформлението им. Основната група

надписи са оформени с кирилско писмо. Прави впечатление, че надписите с датировка до 40-те и 50-те години на XX век са оформени според особеностите на българския правопис до правописната реформа у нас от 1945 година. За тях е характерна употребата на краесловни ерове, на голяма носовка и др. Надписите с по-късна датировка са оформени предимно според особеностите на днеш-

ния български правопис. Разбира се, допускани са и грешки, които подробно са разгледани.

Прави впечатление наличието на надгробни надписи от по-ново време (краят на XX и началото на XXI век), оформени с турска латиница. Откриват се надписи, оформени частично с гръцка графика. Тенденцията е към все по-засилена употреба на турска латиница с включване на пасаж на турски език при оформлението на текстовете на надгробията. Това е така, тъй като от 70-те години на XX в. цариградските българи вече нямат свое училище и българчетата дори въпреки вече разговарят с родителите си на турски език.

Основно е разгледана в книгата антропонимията (личните имена и презимената на починалите). Прави впечатление оформлението на презимената в надгробните надписи с по-късна датировка, от средата на XX в. насам, по небългарски образец. Женските презимена са оформени с наставки –оф, –еф (напр. Ангелина Методиев). Друга тенденция е въобще българските наставки да не се използват. Така например наред с презиме Чучулаев се открива и облик Чучулай. В някои случаи презимената, изписани на надгробията, които са с по-късна датировка, приемат облик, характерен за турската именна система (напр. презиме Сапунаров / Сапунароф се явява и в облик Сабунджу).

В изследването е раз-

гледана темата за районите на българското етническо землище, от които се заселват представителите на цариградската българска диаспора. Оказва се, че те са изключително от Егейска Македония. Дори големият благодетел на цариградската българска общност Димитър Г. Спиров, с чиято финансова помощ е осъществена идеята за българско гробище и с чиито средства е построена църквата в гробището, е родом от с. Загоричани, Костурско. А фасадният надпис на църквата „Св. Димитър“ сочи, че тя е построена в памет на 63 българи от с. Загоричани, Костурско, избити на 25.03.1905 година от гръцки андарты.

Потомци на тракийци, погребани в гробището, са малко и то от близки до Цариград български села (Тарфа и Курфалъ), както и от Одрин. Логичното обяснение е, че тракийци са прогонени при обезбългаряването на Източна Тракия и бягайки на север, оцелелите от кланетата се преселват в България. Българите от близките до Цариград български села са принудени от турските власти да се изселят в България през 30-те години на XX век. Разгледани са възпоменателните надписи с данни за родолюбивата дейност на починали ярки представители на цариградската българска диаспора. Приложенията в края азбучни показалци на антропонимите и на селищните имена улесняват читателя.

ПРОФЕСОР Д. ИСТ. Н.
СВЕТОЗАР ЕЛДЪРОВ

Има истории, които се изливат наведнъж от някой щастливо открит недокопсан дотогава архивен фонд. Други се пишат години наред с упорити търсения в архивохранилища и библиотеки. Има обаче и истории, които сякаш сами се оформят в продължение на десетилетия. Първоначално не знаем за тяхното съществуване, отделните части не ни говорят нищо за цялото. Едва последният детайл придава облик на общата картина, отключва съзнанието и ни помага да прозрем скрития смисъл. На такава история попаднах и аз, но трябваше да минат много години, преди да я видя в нейната пълнота.

Първият детайл ми се е разкрил още в детството, без, разбира се, да си давам сметка за това. Случваше се понякога да прекарам част от лятната ваканция при дядо в село Зорница, Ямболско. Любимото ни място за игра с брат ми беше долу при реката. Веднъж, било е към края на 60-те, като газихме из нейните бързотечни води и доста сръчно за градски деца ловяхме риба под речните камъни, намерих рждясало парче метал със странна форма. Поочуках го оттук-оттам и на мократа ми длан проблесна войнишки кръст за храброст. Тогава може би за пръв път сестрата на дядо, леля Радка, както всички в нашето семейство я наричахме, ни разказа детските си спомени за Балканската война и обсадата на Одрин.

Десетина години по-късно, вече студент в Историческия факултет на Софийския университет, хрумна ми да помоля леля да опише своя спомен. Бивша учителка, тя старателно изпълни молбата ми. Скоро получих от нея писмо, но със самочувствието на бъдещ историк реших, че то няма „научна стойност“. Прибрах го и повече не го потърсих. Не след дълго постъпих в един научен институт и получих жадуваната възможност да работя с истински архивни документи. Забравеното писмо надживя своята авторка.

След още двадесет години, с няколко книги зад гърба си и с друго отношение към „научната стойност“ на документа, в личния архив на един офицер попаднах на писмо, писано в Одрин броени дни след триумфалната българска победа. Авторът му, 25-годишен свещеник, разказва на своя доста по-възрастен брат, офицер от българската армия, за събитията в града по време на шестмесечната обсада. Писмото изглеждаше недо-

В ОБСАДЕНИЯ ОДРИН ПРЕЗ 1912–1913 ГОДИНА

ЕДНА ИСТОРИЯ ЗА БАЛКАНСКАТА ВОЙНА, СЪБРАНА ПРЕЗ ДЕСЕТИЛЕТИЯТА

вършено. Възможно е последната му страница да се е загубила през годините, може и въобще да не е била писана.

Едва тогава разбрах смисъла на тези откъслечни и на пръв поглед несвързани помежду си случки. Войнишкият кръст за храброст, спомените на 12-годишното момиче, записани след повечето от шест десетилетия, недовършеното писмо на младия униатски свещеник – това се оказаха фрагменти на една и съща история от времето на Балканската война. Към тях по-късно добавих семейната кореспонденция на млад български офицер от окопите пред Одрин и дневникът на негов турски колега и връстник, отбраняващ града отвътре. Така картината се разшири, но историята си остана пак лична. Авторите на моите свидетелства не цитират командирски заповеди, не се позовават на оперативни планове, не ползват секретни доклади. Въпреки това тяхната история заслужава да се знае като част от историята на Одринската епопея. Без да е някаква епична балада за битки и победи, тя ни казва за войната повече, отколкото някои монографии, писани за научни степени и звания. Мнозина историци не биха я цитирали дори „под линия“, въпреки че съдържа исторически факти, които не могат да се открият в архивите. Сега я разказвам не за друго, а за да не се разпилее и забрави наново из неумолимия ход на времето.

* * *

Одрин, 5 октомври 1912 г. Балканската война току що е обявена. Мнозина българи са успели предвидливо да напуснат града. Други са оста-

нали по дълг или по случайност. Сред първите е униатският свещеник Иван Гаруфалов, ръкоположен само преди няколко месеца в Рим и назначен за учител в Българо-католическата гимназия на отците възкресенци. Сред вторите е Радка Елдърва, ученичка в долните класове на девическия педагогически лицей

„Мария Лурдска“ на Загребските милосърдни сестри. Една вечер...

„Една вечер се връщахме от трапезарията, която е в приземния етаж, а ние стояхме в III-я етаж – спомня си след 66 години някогашната ученичка от педагогическия лицей, отдавна вече пенсионирана учителка. – Като се качвахме по стълбите, връщайки се от вечеря, на първия етаж от входната врата влезе директорката на пансиона. Ний малките вървахме напред в редиците, а големите след нас. Директорката се обади на големите ученички – пансионерки (почти всички бяхме от България) и те останаха при нея заедно с надзирателката ни. Ний малките използвахме този случай и бегом се изкачихме горе. Влязохме в занималнята и почнахме гоненица из стаята и разни лудории.

След известно време пристигат големите ученички. Плачат! Всяка влиза, сяда на мястото си и придължава да плаче. Като видяхме тая картина, ний се сковахме коя където си беше, не знаем какво става и защо плачат, а на нас нищо не казват. Някои от нас се обадиха на мен да ида и да питам една ученичка (с която аз отидох в Одрин и която беше от с. Правдино, близо до нашето село, а и нещо като роднини бяхме, въобще на нея бях поверена) защо плачат. Тя ми отговори, че станало война и българите се бият с турците. Ний много не разбирахме що е това война и какво ще става, ама нали големите плачат, та като надухме и ние гайдите – ела да видиш какво става тогава. Големите плачат тихо, ама ний – не знаем тихо. Видяха се в чудо и големите, и надзирателките. Мъчеха се

всякак да ни успокоят. Най-после решиха да ни заведат в църквата да се молим. На другия ден почнахме подготовка за войната“.

Така започва Балканската война в педагогическия лицей „Мария Лурдска“ в Одрин. Различно е в Българо-католическата мъжка гимназия на възкресенците. За членовете на религиозния орден, учреден от офицери и революционери след полското въстание през 1830 г., войната не е непреодолимо изпитание. С последните товарни влакове те дори успяват да евакуират учениците си в Цариград, а от там по море през Кюстенджа и Русе да ги проведат по живо – по здраво в България. За момент Иван Гаруфалов се изкушава да тръгне с тях. Роден и отраснал в бунтовното Малко Търново, той желае да постъпи в българската армия като военен свещеник. Но...

„Но настоятелите не ми позволиха и добре направили, аз видях се бях по-нужен тук – пише няколко месеца по-късно младият свещеник до своя брат, дружинен командир в 29-и пех. Ямболски полк. – Едно, че бях се вече много ангажирал като на моя отговорност укривах у дома един от въстаниците в Търновско, когото турците още в началото на октомври потърсиха да хванат като най-търсеното лице тук и когото бяха осъдили вече на бесилка. Той не се предаде, когато го потърсиха в къщата му, сполучи да се укрие няколко дни по чужди къщи, докато аз всячески се стараех да наклоня о. Настоятеля да го укривем въкъщи у нас, риска беше наистина голям и той се виждаше непреклонен, но най-после молбите ми, придружени със сълзите на жената на търсения под дърво и камък комита, надделяха. О. Настоятеля склони. Най-напред уж много криехме даже и от самите домашни, и аз даже в джобовите му криех и носех храна, но после се отпуснахме, па и о. Настоятел се одързости и пусна още двама православни учители и те потърсени, но сполучили да се укриват“.

Присъщата на Иван Гаруфалов скромност не му е позволила да признае дори пред брат си, че стореното от него и от монасите възкресенци не е само проява на човештина и солидарност,

а смъртоносен героизъм, за който и укриватели, и бегълци са щели да платят с живота си. И наистина, веднага след обявяването на войната турските власти в Одрин арестуват над 200 българи, православни и католици – учители, свещеници или просто по-будни и дейни патриоти. Те са заточени към Измит или още по-навътре в Мала Азия. Градът се изпълва с бежанци от околните села. Гарнизонът е в пълна бойна готовност. Всички са настръхнали в очакване на първите боеве. Страхът от отмъщение или клане се вселява в Българо-католическата гимназия и в девическия лицей, като в равна степен обладава деца и възрастни. В Българо-католическата гимназия имат по-голямо основание да се страхуват. Човекът, когото укриват, е най-издирваният от властите българин в града, а може би и в цяла Одринска Тракия. Това е войводата Димо Янков от Малко Търново, участник в Илинденско-Преображенското въстание през 1903 г. и активен легален деец след това. Преоблечен в одеждите на католически монах, заедно с още двама-трима издирвани българи като него, все учители от екзархийската гимназия „Д-р Петър Берон“ и членове на Вътрешната македоно-одринска революционна организация, той намира сигурно убежище в манастира на отците възкресенци чак до примирието, когато успява да се измъкне от обсадения град.

Дали свещеникът от мъжката гимназия и ученичката от педагогическия лицей са се познавали? Най-вероятно. Българите в Одрин тогава са 4–5 хиляди, а униатите сред тях едва няколкостотин. Само броени месеци преди започването на войната Иван Гаруфалов е ръкоположен в Рим от архиепископ Михаил Милов. Той е духовният и граждански началник на българоуниатската общност в Османската империя, наброяваща тогава десетина хиляди души в Македония и Тракия. Родом от с. Топузларе, днес с. Зорница, Ямболско, владиката е близък роднина, всъщност вуйчо на Радка Елдърва. Малко вероятно изглежда Иван Гаруфалов да не е познавал родственичката на своя духовен началник. Във всеки случай

в писмото си той споменава с голяма загриженост за затрудненията на девическия лицей.

Има обаче и друго, което свързва двамата българи в Одрин. Това са мислите за техните роднини, някои от които тогава са мобилизирани в българската армия. Отец Иван има в нея брат офицер. Това е майор Стойчо Гаруфалов, известно име от македоно-одринската борба, интендант на 6-а пех. Бдинска дивизия. Свои близки в редовете на българската армия има и Радка. В 29-и пех. Ямболски полк са мобилизирани чичо ѝ Кольо Елдървов и вуйчо ѝ Петко Милов. Последният също е учил в Българо-католическата гимназия, както впрочем и братята Стойчо и Иван Гаруфалови. По някаква странна приумица на съдбата, техният поход ще премине, макар в различни части, през едни и същи бойни полета – Лозенград, Люлбургаз, Чаталджа и Одрин – за да ги събере накрая в един полк.

* * *

Първите дни на войната за българите в Одрин са дни на страх и неизвестност. За подпоручик Генчо Стайнов от Казанлък, взводен командир в 30-и пех. Шейновски полк, както впрочем за цялата българска войска от най-висшия генерал до най-простия редник, те са началото на триумфален боен поход. В състава на 8-а Тунджанска дивизия неговият полк помита предните турски части при Свиленград и устремно напредва към Одрин. Уверен в правотата на освободителното дело и сигурен в могъществото на българската армия, младият офицер гледа на войната като на краткотрайна победоносна разходка до Одрин, а защо не и до Цариград. Писмата до младата му невеста Райна, с която е женен само от три години, свидетелстват за опиянението от първите победи и вярата в близкия благополучен изход на войната:

„Скоро ще превземем Одрин“ (6 октомври). „Поздрав от победоносното ни шествие към Одрин. Нашите войници са особено героични. Турците навсякъде отстъпват“ (7 октомври). „Турците много „храбро“ бягат.

Продължава на 6-а стр.

В ОБСАДЕНИЯ ОДРИН...

Продължение от 5-а стр.

Пътят ни навред е чист. Войната, поради неимоверната уплаха и отстъпление на турците, е една постоянна военна разходка с викове ура. Даже ние много рядко стреляме. Само с ура като зайци ги гоним“ (9 октомври). „Тъй бягат турците и затова ние непременно ще успеем и ще превземем Одрин с много малко жертви и войната ще свърши“. (12 октомври). „Войниците разправят, че при Чаталджа султанът е вече турнат в шише. Ние го държим в Одрин да не рита, а там сигурно са му срязали вече гръкляна... Чуват се постоянно топовни гърмежи към Одрин. Забавно! Всички коментират новите успехи. Довечера на бивака и ние ще ги узнаем и под звуците на военната музика и ние ще крешим гръмогласно ура“ (30 октомври).

Това е лайтмотивът, който се повтаря в писмата на подпоручик Генчо Стайнов от първите дни на войната. В него е преплетена както истина, отразяваща победоносното развитие на бойните действия, така и надежда, вдъхваща увереност за благоприятна лична съдба. Този лайтмотив вероятно се е повтарял в писмата на всички български войници и офицери до техните близки – един грандиозен хор, който пее одата на победата и надеждата. Такава всеобща, искрена и непоклатима вяра не е обладала българския народ никога след това.

Вярата в скорошния победоносен изход на войната кара подпоручик Генчо Стайнов да напише до по-малкия си брат Петко (бъдещият академик, юрист и общественик), за да го разубеждава да не си губи времето да тръгва за бойното поле: „Щял си да се записваш доброволец. Не ти трябва да идваш тук да се биеш. То не си струва труда да гониш подплашени турци. Бягат като подплашени пилци! Ние българите и сами да бяхме, и по-малко да бяхме, пак щяхме да ги изгоним. Одрин скоро ще падне. Нашите войски вече са го заградили от всички страни. Ние сме даже по на юг от него“. Младият офицер се старае да внуши тази вяра и на съпругата си Райна, като ѝ представя войната едва ли не като забавна и безопасна игра: „Война! Това е то нещо като игра. Понякога увлекателно забавна, а най-често страшна и изнурителна. Понякога куршумите ни плашат, друг път забавляват, но българинът винаги е спокоен“.

Вярата в освободителната мисия на войната и упованието в собствената сила

окриля българската войска от победа към победа. Още първото поражение обаче посява в душата на турския боец семето на съмнението, което ще къдне и ще назрява с всеки изминал ден. За това свидетелства дневникът на младия офицер Хасан Джемал, взводен командир в 28-и пех. полк на 10-а низамска дивизия. Сразена в първите боеве при Мараши и Софлу, частта му се прибира омърлушена в Одрин:

„В града голямо множество мохамедани гледаха войската и казваха: „Надеждите ни за победа са във вашите сърца и на върха на вашите щикове“. А ние вървахме натъжени и засрамени. Като минавахме моста до казармата, всеки неволно поглеждаше към зрелището на катастрофата: стотици селяни бежанци – жени, деца, кола, добитък, – избягали от кървавата ръка на неприятеля. Всеки гледаше това и в духа му се зараждаше идеята за утрешното отмъщение“.

* * *

На 8 октомври в Одрин се чуват първите топовни гърмежи от наблюдаващата българска войска. След още няколко дни градът е напълно обкръжен и изолиран. В продължение на месец артилерийският двубой се води между българските позиции и турските табии, без да застрашава градските махали. Донякъде поуспокоени, жителите на Одрин се превръщат в зрители на грандиозен спектакъл, видян по един и същ начин и от младия свещеник, и от малкото момиче. „Докато не беше започнала многообезпокоителната за нас бомбардировка на града, всички топовни гърмежи и пушечни пристрелки бяха за нас една разтуха, особито нощно време струваше ни се, че сме на турска донанма, сраженията и гърмежите освен туй ни насърчаваха, понеже чувахме освободителите тук, около нас, чинеше ни се всяко сражение, че ще бъде последвано от тяхното нахлуване и падане на града. Нощно време, на който час и да бе, ставахме и на прозорците на тавана дето сме зъзнали от студ чак докато не е заглъхнала и последната пушка от нощното сражение“ – свидетелства в писмото си младият свещеник.

„От таванските стаи чувахме се пушките

като викаха пат, пат, пат. А вечер пък се виждаха светлинките, като гърмят – святкат, святкат – красива картина, на която ний малките се радвахме и гледахме да останем повече горе да гледаме“ – спомня си малката ученичка.

Така продължава до 8 ноември, Архангелов ден...

„Бомбардировката започна на 8 ноември, на Архангелов ден – пише Иван Гаруфалов. – Паниката от ден на ден нарастваше. Много хора потърсиха подслон в нашето заведение. Оставихме на разположение гимназията, дойде руският консул, едно още младо и много симпатично момче, с когото станяхме много близки особено при втората бомбардировка, когато гладът започна да върлува. Тогава той издейства от правителството да му се отпускат по 5 торби брашно на седмица, българските и гръцките поданици отиваха с паспортите си при него, а бедните тукашни при мене и много добрия г-н Клименко (тъй му беше името) ми дава и брашно, и пари. Бедният г-н Клименко, много се беше нервирал и изплашил, понеже в Руското консулато падна граната, тогава той се пренася уж за по-безопасно далеч от турската махала и към гръцкото консулство, но една нощ и там пада граната, тогава дохожда у дома, дето му дадохме най-безопасното място... в избата“.

Първата граната пада в Одрин на 8 ноември в 4 часа следобед. От този момент жителите на града вече не са зрители, а статисти в масовите сцени на войната. Бомбардировката продължава 13 дни – от 8 до 21 ноември. Според официалната турска статистика, прилежно записана от отец Иван Гаруфалов, тогава в чертите на града падат 1070 снаряда, разрушени са 333 къщи, убити са 13 души, ранени са 53.

Още по-страшна изглежда бомбардировката през очите на ученичките

и възпитателките от педагогическия лицей „Мария Лурдска“. Там дори падат два снаряда, за щастие без жертви. Единият от тях, без да експлодира, пробива покрива и тавана на сградата точно над спалното помещение на по-малките момичета. Слава Богу, това става по обед, когато всички са в трапезарията. Когато изтича горе заедно с възпитателките и другите деца, Радка не може да повярва на очите си: в леглото ѝ дими снаряд. Съдбата в този миг сякаш се смялява над децата, като превръща войната в малко чудо, а смъртоносното оръжие – в безопасна играчка.

За войниците от двете страни на бойната линия обаче няма милост, нито от Съдбата, нито от самите тях. Макар отдавна да е минал школската възраст, в тези първи дни на обсадата подпоручик Генчо Стайнов научава страшен урок – войната не е игра и забава, тя е смърт, страдания и ужас:

„Колко грозна е войната. Към небето с плачовете на нещастниците се носят и пламъците на десетки горящи села. Там, гдето селата останат непожарени, нуждите на стотици хиляди войници да ядат, унищожават, изяждат всичко и оставят в глад населението... Нашите нерви се вече притъпиха. Вече със спокойствие гледаме и посрещаме всички тия ужаси. Гърмежите и свистенето на куршумите не ни стряскат повече от бръмченето на една оса. Ранените и труповете на убитите не ни ужасяват. За нас всичко станало, тъй да се каже, в реда на нещата. Но войната си е война!“ Заслужават да се знаят разсъжденията на младия офицер относно „българската тактика“ – запазената национална марка във военното изкуство, която донася на българската армия не една и две победи, като се почне още от Сръбско-българската, през Балканската, до Първата световна война:

„Причината, гдето бълга-

рите изобщо не дават много загуби, е особената българска тактика. Японците на времето се прославиха със своята „японска тактика“. Обаче японската тактика фалира в тази война. Тя тук не струва една пара. Докато японците с лопатки и поединично са се предвиждали напред, нашите войници още не са си вадели инструментите да се самоокопават. Силата и същността на нашата бойна тактика е да не гледаш на куршумите и да вървиш на бой като за маневри. Нашите вериги настъпваха стремително със съкрушително ура и без спиране. С невероятно енергичното си настъпление ние плашихме повече турците и ги карахме да бягат панически... Силата на българския войник се състои в това – казва един приятел – да спиш във въшките, да пиеш вода от наймръсния гюл, да понасяш три дена без хляб, да вървиш напред до колена в кал и да викаш ура. Да понасяш всичко това, това е то силата на българския войник“ (5 ноември). Докато подпоручик Генчо Стайнов в окопите пред Одрин разсъждава за победния български дух, вътре между стените на крепостта неговият турски колега Хасан Джемал се възмущава от неспособните и лицемерни лъжи на своето командване. Обратната оптика на официалните военни манифести, разпространявани в града, най-безочливо превръща всяко поражение в победа – в Тракия турската армия отстъпила „стратегически“, но пък в Македония сръбите претърпели пълно поражение, гърците аха-аха да капитулират, а само при Чаталджа българите дали до 100 хиляди убити: „Ето, този и подобни нему манифести всеки ден не липсваха на всяко място, из всяка махала – все ние победители, все неприятелят победен. Това се приказваше само, но сегиз-тогиз се задаваше и въпросът: „Защо трепът ни не пристига!“, разказва турският офицер.

Хасан Джемал цветисто описва и настроенията на посетителите в казино „Румелия“, със съдържател арменец, единственото заведение в Одрин, което събирало турските офицери, пък и цивилните граждани от различни националности, с надеждата да научат последните новини за войната. И там обаче могат да се чуят само същите лъжи, които преди това всеки е прочел в манифестите. „Не, лъжа е, но пък и надеждата е сладка... Каква

приятна и ефикасна надежда“!

* * *

На 21 ноември Одрин изведнъж притихва. Обявено е примирие. Заедно с тишината се връщат спокойствието и надеждата. „Примирието го прекарахме с големи надежди, че от ден на ден ще се подпише мирът – много бяхме изморени и изплашени. Аз често ходих около гарата и там причаквах българските тренове и пак се завръщах у дома да кажа на нашите затворници, че съм видял българите, или пък им донасях някой вестник, ако можех от някъде скришно да намеря. Аз можех лесно да избягам с трена, но трябваше тук да сея“ – простичко споделя предаността си към дългия отец Иван Гаруфалов.

Дългоочакваният мир обаче се бави. Лишенията стават все по-непоносими. Един зъл спътник на войната предявява сега претенции за господство – гладът. Обитателите на мъжката гимназия и девическия лицей обаче са защитени и от този страховит натрапник. Управите на двете заведения предвидливо са се запасили с всичко необходимо. На Българо-католическата гимназия много помага и руският консул – както със златните рубли на царската дипломатическа субсидия, така и с полагащите му се по пет торби брашно седмично от султанските складове. Монахините от педагогическия лицей „Мария Лурдска“ търпят лишения, но за възпитаничките им има достатъчно. Предупредени от австрийския консул, под чието покровителство се намира учебното заведение, те се снабдяват навреме с големи количества хранителни продукти. Дори и дипломатите на великите сили обаче не са предполагали, че градът ще остане под обсада близо половин година...

„Тия количества с малка пестеливост горе долу ни изкараха през тия шест месеца – свидетелства бившата ученичка, съхранила до дълбоки старини детайлизиран детски спомен. – Най-напред съкратиха закуската в десет часа, а след обед в четири часа даваха варена царевича. Хляб имахме само сутрин, обед и вечер по едно парченце. След известно време се свърши солта, та ни готвеха ядене без сол, като от време на време ни даваха по малко сирене да се пресолим. Хляб месеха и печеха големите ученички (в града нямаше хляб), но без сол хлябът не втасва и става на пита, без вкус. За хляба пазеха саламурата от сиренето, от която тургаха по малко в кваса, за да може хлябът да втасва. На всичко привикнахме и ядахме, дори и зелени домати готвени без сол ядахме“.

Продължава в следващия брой

БЛАГОДАРСТВЕНИ ДУМИ ЗА СРЕЩАТА В ПОМОРИЕ

Благодарим ви, приятели, за чудесните мигове прекарани с вас на 16 и 17 юни 2017 г. – така започва благодарственото писмо на тракийци от Сливен до тракийското дружество „Одринска епопея“ в Поморие с председател Елена Мурджева. За това разказва Златка Янева.

Ние, тракийци от ТД „Лазар Маджаров“ гр. Сливен с председател Кирил Киряков няма да забравим вашето горещо сърдечно посрещане в красивия черноморски град Поморие. Посетихме манастира „Св. Георги Победоносец“. Дали неговата сила ви направи толкова силни в защита на тракийската кауза? А интересно беше за всички ни и музея на солта. Солта е златото на човечеството, а вашата човечност беше повече от злато. И в тракийската гробница ни заведохте, където с интерес изслушахме подготвената беседа. Как постигнахте всичко, приятели? – клуб разкошен, хора сърдечни като гордите тракийци. Затова навярно сте медалисти и първи във вашите фолклорни изяви. Изненадващо беше за нас посещението на вашия кмет Иван Алексиев на нашата приятелска среща. Той влезе в клуба с една сърдечна усмивка и толкова ни зарадва, че не почувствахме никакво притеснение от високата му градска длъжност. Благодарим ви, кмете! Погачата, солта, здравеца бяха символи на горещото ни приятелство. Песните на сливения фолклорен певчески състав „Тракия пее“ с ръководите Илия Янев и на поморийския певчески състав „Тракияка“ с ръководител Дора Арбова огласиха клуба с тракийски песни. Прекрасната приятелска вечеря беше толкова весела, изпълнена с настроение и много музика. До късно вечерта звучаха в ресторанта тракийски мелодии.

Благодарим ви, приятели! До нови срещи!

С уважение и любов от приятелите при тракийско дружество „Лазар Маджаров“ град Сливен!

ФОЛКЛОРЕН ФЕСТИВАЛ В БУЗОВГРАД

Четвъртият традиционен фолклорен фестивал в село Бузовград ще се състои на 11 и 12 август т.г. Във фестивала се представят певчески групи, индивидуални изпълнители и танцови ансамбли. Целта на организаторите е да се запази фолклорното богатство. Тази година на фестивала ще бъде почетена паметта на героите от Илинденско-Преображенско въстание Сред посланията на фестивала да се предадат българските традиции и обичаи на подрастващото поколение, да се покаже красотата и разнообразието на народните носии от различните фолклорни области. За допълнителна информация: 0885 125 891.

ТЪЖНА ВЕСТ

На 80-годишна възраст, на 30 юни 2018 година, почина един достоен българин, основател на тракийското дружество в село Стан, обл. Шуменска – Веселин Георгиев Николов. Той беше дългогодишен активист и председател на тракийското дружество в селото. Миньор по професия, запален ловец, уважаван от съеляните си, роднини и приятели го изпратиха в последния му дом...

Да почива в мир!

БЪЛГАРИ КУПУВАТ 50 НА СТО ОТ ИМОТИТЕ НА СЕВЕРНА ГЪРЦИЯ

Петдесет процента от купувачите на имоти в Северна Гърция са българи, а 95 на сто от всички нашенци, които сключват сделка в съседката ни, избират ваканционно жилище по крайбрежието. Това обяви Николаос Куртидис, председател на сдружение на строителните предприемачи на Паралия Офринио по време на професионалния празник на брокерите на недвижими имоти. „След кризата в Гърция, в последните пет години, цените на имотите все още бяха на ниски нива, но точно тогава се появиха българските купувачи и промениха коренно пазара в северната част на страната“, уточни гръцкият предприемач.

Българите купуват ниви близо до плажа в Гърция. За тази тенденция разказва Костадин Димитров от компанията за недвижими имоти Fox Estates. „В южната ни съседка нашенци най-много търсят земеделски земи, тъй като необходимият бюджет е много по-малък. Цената на такъв имот в Гърция стига до 30 хиляди евро. В зависимост от локацията, опълни той. С поставянето на каравани българите могат да си осигурят евтин престой до гръцкото море през цялото лято, без да купуват жилище и да плащат данъци за него.

Има и БГ инвеститори, които купуват готови къщи в Гърция и ги отдават под наем. При тях бюджетът е около 100 хиляди евро. Повечето българи, собственици на жилища, сами поддържат имота си, въпреки че има и много фирми, които предоставят тези услуги.

НА 108 ГОДИНИ ПОЧИНА НАЙ-ВЪЗРАСТНАТА БЪЛГАРКА

Най-възрастната българка баба Матена почина на 108-годишна възраст, съобщиха от община Ивайловград. Тя е сред малцината живели в два века. През дългия си и достоен живот тя успя да преживее четирите големи войни – Балканската, Междусъюзническата, както и двата световни конфликта. Баба Матена е родена в село Голям Дервент на 13 януари в далечната 1910 г. Семейството ѝ построява голяма къща с намерението там да жи-

вее целият им род заедно. За нещастие, по време на събитията през 1913 г., турците изгорили домът ѝ, а част от роднините ѝ са избити. По време на Балканската война преживява драмата на тракийските бежанци. Прекарва повече от денонощие като тригодишно дете, скрита от родителите си в дълбока хралупа, за да не бъде посечена от преследващия бежанците башибозук. После се установява село Ламбух, където се омъжва и отглежда децата си. До 2010-а година, когато навърши 100 години отрудените ѝ ръце биеха камбаната на селската църква. До своята 104 годишна възраст старицата живя в

Ламбух, грижеше се сама за себе си и къщата си. След това се премести в старчески дом в Ивайловград, където ѝ разрешиха да си направи малка градинка, пише „Монитор“.

Само до преди две години емблематичната за региона баба прекопаваше лехите. Тайните на дълголетие си баба Матена обясняваше с много труд, вяра в Бога и прекрасното малиново вино, което дълги години сама си приготвяше. Столетницата последва съпруга и децата си в отвъдното в сряда, на 108 години и 172 дни. Стоотици жители на Ивайловград се преклониха и сбогуваха с достойната старица.

„ДУНЯТА“ С ДВА МЕДАЛА ОТ „ЗЛАТЕН ГРОЗД“

Групата за автентичен фолклор „Дунята“ при народно читалище „Бяло море – 1929“ от село Ганева-Райчева – фолклористка, представител на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей към Българската академия на науките, народният певец Петър Георгиев и хореографът Йордан Терзиев. Целта на фестивала е да популяризира изворния фолклор на България. Лозен с подкрепата на община Да стимулира представянето на

местни традиции – издирването и изпълнението на песни, мелодии, танци, обичаи, характерни за местната култура, от която са изпълнителите, като по този начин съдейства за съхранението и предаването на нематериалното културно наследство. Организатор на фестивала е Народно читалище „Просвета – 1925“ в село Лозен, община Любимец.

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А, тел.: 02/987 48 96 Печат: НЮЗПРИНТ ЕООД

Абонирайте се!

Каталожен
номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: чл.-кор. на БАН Васил ПРОДАНОВ, Иван ГАЙДАРОВ -зам. гл. редактор, проф. Иван ФИЛЧЕВ, Елена АЛЕКОВА, Никола ИНДЖОВ и Хубен СТЕФАНОВ; Главен редактор: Тодор КОРУЕВ e-mail: vesttrakia@abv.bg, stdb_sofia@abv.bg, тел.02/986 71 26; факс:02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА
СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC:STABGSGF
Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) – 076/60 13 67; Димитринка СМОЛЕВА (София) – 02/412 12 36, 0886 746 044; Михаил МИХАЙЛОВ (Сливен) – 044/62 48 53; Анета Георгиева (Хасково) – 0894 044 420; Веска Ламбова (Шумен) – 0877 71 85 03; Мария ИВАНОВА (Ямбол) – 046/66 35 40

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

Мистерии край Хасковските минерални бани

▪ Пещера утроба в местността Пещурята

ВЕНЦИСЛАВ СТАЙКОВ

Свежи и напълно готови за новите предизвикателства една страхотна група от цяла България рано сутринта сме тръгнали да разкриваме още тайни на Източните Родопи. В групата ни е доцент Стефанка Иванова от БАН, заедно с екип на телевизия БТВ. Заедно с това сме си наумили да пресътворим ритуала – провиране в скала, която се намира край Банска река, а до самия камък съвсем съзнателно е издигнат параклис. Едно истинско място за релакс и медитация.

Движим се към местността Пещурята. Дали това старо наименование идва от „пещери“ или „пещи“ можем само да гадаем. Самите скали са така надупчени от малки пещери, че съвсем заслужено ги наричат „Мечите дупки“. Според мен шарапаните са били и ритуални места, където са се почитали важни дати в тогавашния „скален календар“. Поне над три от тях забелязах олтарни тронове, много добре оформени и явно създадени, за да седат жреците. Смята се, че в такива издълбани скали се е пресовало гроздето и се е получавал гроздов сок. След което се е създавало виното.

На „Мечите дупки“ ме впечатли пещерата-утроба, която като опитен „утроболог“ съзрях от поляна, която беше единствената отправна точка към две скални формации и едно дърво, което ги разделя. Доц. Стефанка Иванова отхвърля всякаква възможност тези скали да са

святилищни, ритуални или каквото и да е. Затова и не се помръдна от поляната, за да ги разгледа отблизо. Това святилище като че ли се събуди и в самия край ние изгубихме доцентката за часове.

След като се докоснах до първите скали от едната страна на дерето, останах очарован и изненадан от скалните образувания. Бил съм на много святилища, върху много трудно и леснодостъпни места и мога съвсем отговорно да потвърдя, че тези скали, наречени Мечите дупки, са били едно култово място, на което древните са отдавали значение. Даже ми се струва, че това място е по-древно от създателите на нишите и на по-съвършените пещери-утроби. Но тук намерихме също такива пещери. Да, малко по-груби, по-недоделани, но истински. И толкова добре „проектирани“, че влизайки в една от тях, попаднах на един природен феномен, наречен „стенопейчен фотоапарат“. Това е явление, при което се създават изображения на базата на камера обскура, заредена със светлочувствителен материал. Снимки от явлението сме заснели в самата пещера.

Направи ми впечатление, че във всяка Меча дупка, в която влязох, има излаз... към небето. Дупките са отворени толкова, че да пропълзи човек в тях и да излети мисълта му от тях. Естествено, към звездите. Там обаче няма място за тези, които не вярват в душата на камъка. (в. „Нов живот“)

Снимки: Венцислав СТАЙКОВ

▪ Слънцето, което открадна лицето ми в Мечите дупки

▪ Добре запазена шарапана

▪ Уникално явление. Слънчева монета в пещера утроба